

MERKEZ SAĞDA 27 MAYIS ve 12 EYLÜL SONRASI PARTİLEŞME

Party Formation In The Centre Right After May 27 And September 12

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU*

BAÜ
SBED
12 (22)

ÖZ

Araştırmanın Temelleri: Merkez sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası partileşme sürecinde yaşanan gelişmeler ve Adalet Partisi (AP) ile Anavatan Partisi'nin (ANAP) karşılaştırmalı analiziyle ilgili değerlendirmelerdir.

Araştırmanın Amacı: 27 Mayıs sonrası kurulan AP, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ile 12 Eylül sonrası kurulan ANAP, Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Büyük Türkiye Partisi'nin (BTP) kuruluş sürecinde yaşanan gelişmeleri ve AP-ANAP arasındaki farkları ortaya koymaktır.

Veri Kaynakları: Gazete, kitap, dergi taraması ve bazı milletvekilleriyle yapılan sözlü tarih çalışmalarıdır.

Ana Tartışma: 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası siyasi parti kurma çalışmalarına izin verilmesiyle birlikte merkez sağda yer alan partilerin kuruluş süreçleri ve Demokrat Parti'den (DP) sonra merkez sağın temsilcisi olan AP-ANAP arasındaki farklardır.

Sonuçlar: 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası Türk siyasetinin şekillenmesinde askerin önemli bir rolü olduğu görülmektedir. 27 Mayıs ile kıyaslandığında, 12 Eylül sonrasında askeri kesimin, siyasetin şekillenmesinde daha etkin olduğunu söyleyebiliriz. Askeri kesimin, 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası desteklediği partilerin başarısızlığı, siyasetten silinmeleri, Türk halkının siyasette askere destek vermediği, sıcak bakmadığı olarak değerlendirilebilir. 27 Mayıs sonrasında DP tabanının önemli bir bölümü AP'ye, 12 Eylül sonrasında AP tabanının önemli bir kısmı ANAP'a destek verdi. AP ile ANAP karşılaştırıldığında, AP'nin karma ekonomiyi ANAP'ın serbest piyasa ekonomisini savunduğu; AP, ANAP'ta muhafazakarlığın ayrı bir hizip olarak varolduğu ve ANAP'ın 4 eğilimi temsil ettiği; AP tabanının ağırlık olarak kırsal kesimden, ANAP tabanının ise şehirli kesimden oluştuğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Merkez sağ, partileşme, asker, Adalet Partisi, Anavatan Partisi.

ABSTRACT

The Basis of the Research: Developments experienced during the party formation in the centre right after May 27 and September 12 and evaluations regarding the comparative analysis of the Justice Party (JP) and the Motherland Party (MP) establish the basis of the research.

The Purpose of the Research: The purpose of the research is to present developments experienced during the establishment process of The New Turkish Party (NTP) and The JP formed after May 27 and MP, the Nationalist Democracy Party (NDP), the Great Turkish Party (GTP) formed after September 12 and the differences between JP and MP.

Data Resources: Newspaper, book and journal searches and verbal history studies carried out with some members of the parliament.

Main Discussion: The main discussion is the establishment process of the parties in the centre right when the activities to form parties were permitted after May 27 and September 12 and the differences between MP and JP, the representative of the centre right after the Democrat Party (DP).

Results: It is understood that the military has had an important role in formation of Turkish politics since May 27 and September 12. We can indicate that the military circle is more effective in formation of the politics after September 12 when compared with May 27. Failure of the parties supported by the military circle after May 27 and September 12 and their elimination from the politics can be assumed that Turkish people do not support or approve the military in the field of politics. After May 27 a significant part of the DP base supported JP while an important part of the JP base supported MP after September 12. When JP and MP are compared, it is seen that JP supports mixed

*Balkesir
Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü
Dergisi
Cilt 12 Sayı 22
Aralık 2009
ss.165-178*

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'ndan doktora derecesi almıştır.

economy while MP supports free market economy; conservatism exists in MP, JP as another faction and MP represents four trends; the base of JP predominantly consists of rural area while the base of MP is formed by the urban area.

Key Words: Centre right, party formation, military, the Justice Party, the Motherland Party.

1. GİRİŞ

Türkiye’de merkez sağ çizgi Demokrat Parti ile başlar. DP’den sonra merkez sağ çizgide yer alan partiler, siyasi yaşamları boyunca halkın inançlarına, dinine, kültürüne, örf ve adetlerine saygı göstermişlerdir. Millet iradesinin üstünlüğüne inanan merkez sağdaki partiler, milliyetçi, muhafazakar, demokrat, laik, liberal ve serbest piyasa ekonomisi taraftarı olmuşlardır. DP’nin izlediği siyasi anlayış, liberal ekonomik politikalar, toplumun inanç ve değerlerine saygı ve milliyetçilikten oluşmaktadır. (Mert, 2007: 20-26) 14 Mayıs 1950’de tek başına iktidara gelen DP, 27 Mayıs 1960’a kadar iktidarda kaldı. 27 Mayıs 1960’da askerinin yönetime el koymasıyla başlayan dönemde, siyasal kurumların yeniden teşkilatlandırıldığı, toplumsal ve ekonomik hayatın yeni amaçlara göre planlandığı, yeni oluşumların da ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmanın en önemli amacı, merkez sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası kurulan siyasi partilerin, kuruluş süreçlerinde yaşanan gelişmeleri ortaya koymaktır. Çalışmanın diğer bir amacı da 27 Mayıs sonrası merkez sağda yer alan Adalet Partisi ile 12 Eylül sonrası merkez sağda yer alan Anavatan Partisi arasındaki farkları ortaya koymaktır. Bu çalışmanın seçilmesinin nedeni, merkez sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası partileşme sürecini ve AP ile ANAP karşılaştırmasını konu alan çalışmaların oldukça az olmasıdır. Çalışmada, merkez sağda 27 Mayıs sonrası kurulan AP, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ile merkez sağda 12 Eylül sonrası kurulan Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Anavatan Partisi (ANAP), Büyük Türkiye Partisi’nin (BTP) kuruluş çalışmalarına yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada AP ile ANAP arasındaki farklara da değinilmiştir.

2. 27 MAYIS SONRASI PARTİLEŞME

27 Mayıs ile birlikte Milli Birlik Komitesi’nin (MBK) 1 sayılı kararıyla TBMM feshedilirken; TBMM’nin bütün hak ve yetkileri MBK’ye verildi. 27 sayılı tebliğ ile Cemal Gürsel’in Başbakanlığı’nda 3 asker ve 14 sivilten oluşan MBK Hükümeti kuruldu. (Türkiye’nin 77 Yılı, 2000: 150) DP kapatılmış, Anayasayı ihlalle suçlanan DP, aynı isimle açılmayacaktı. (Çavdar, 2000: 118) DP kapatıldığında, partinin 4 milyondan fazla üyesi bulunmaktaydı. Bu üyeleri kendi partilerine çekmek için merkez sağda iki parti kuruldu. (Bektaş, 1993: 33)

MBK, 13 Ocak 1961 günü siyasi faaliyetleri serbest bıraktı. (Bilgiç, 2002: 43) DP’nin kapatılmasından sonra DP’nin oylarına sahip olmak maksadıyla, merkez sağda 11 Şubat 1961’de Ragıp Gümüşpala’nın genel başkanlığında Adalet Partisi, 13 Şubat’ta Ekrem Alican’ın genel başkanlığında Yeni Türkiye Partisi kuruldu. (Teziç, 1976: 300) Siyasi partilerin kurulmasından sonra en önemli gelişme, Anayasa’nın halk oyuna sunulmasıydı. 9 Temmuz 1961 günü halk oylamasına sunulan Anayasa, %61.7 evet oyuyla kabul edilmişti. Halk oylamasında evetlerin sayısı 6.348.191 iken; hayırların sayısı ise 3.934.370’te kalmıştı. AP, Anayasa oylaması sırasında “Hayırda hayır vardır” sloganıyla Anayasaya karşı propaganda yapmıştı. YTP ise Anayasa’nın kabulü yönünde propaganda sürdürmüştü. (Çavdar, 2000: 107-120)

27 Mayıs ile DP milletvekilleri tutuklanmışlardı. DP milletvekillerini yargılamak için “Yüksek Adalet Divanı” adı altında Yassıada’da¹ bir mahkeme kurulmuştu. Davaların sonucunda mahkeme, 15 DP milletvekili hakkında idam cezası verdi. MBK ise 3 kişinin ölüm cezasını onayladı. Celal Bayar, yaşından dolayı affedilmişti. (Kongar, 2002: 157) Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan 16 Eylül 1961’de; Adnan Menderes ise 17 Eylül 1961 günü idam edildi. (Ahmad, 1992: 173) Menderes, Zorlu ve Polatkan’ın idamı AP’yi karıştırdı. AP teşkilatı, idamlar konusunda hiç bir şey yapılmadığını gerekçe göstererek, Gümüşpalayı’yı suçlamıştı. (Bilgiç, 2002: 63; Yorgancıoğlu, 2000: 70)

Merkez sağda DP’nin devamı olarak ilk kurulan parti AP’dir. Yassıada duruşmalarının sürdüğü ortamda “Adalet” isminin alınması tesadüf değildi. Bu isimle DP tabanına mesaj verilmek istenmişti. (Kuru, 1996: 13) Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Ali Fuad Başgil, AP Genel Başkanlık teklifini kabul etmemişlerdi. (Demirel, 2004: 32; Öymen, 1986: 324) Şinasi Osma ile 10 arkadaşının 8 Eylül 1960’da Ankara’da gerçekleştirdiği toplantıda, DP’nin devamı olan bir partinin kurulması için prensip kararı alınmıştı. Genel başkanlık için Gümüşpala isminde karar kılınmıştı. (Yalansız, 2006: 33-34)

27 Mayıs’tan sonra 3 Haziran 1960’da Genelkurmay Başkanlığı’na atanan AP lideri Ragıp Gümüşpala, 2 Ağustos 1960’da emekliye sevk edilmişti. (Teziç, 1976: 300; Güler, 1996: 63) Emekliye sevk edilen Gümüşpala, İzmir’e yerleşip, siyasi parti kurma çalışmalarına başlamıştı. Askeri kesim, AP’nin başında bir asker olduğu için memnundu. Aynı şekilde AP’liler de bu geçiş dönemini kazasız atlatacak için bir askeri tercih etmişlerdi. Askerler ve AP’liler, AP lideri Gümüşpala’yı “sigorta” olarak görmekteydiler. (Ahmad, 2002:149-165; Coşkun, 1995: 316) Emre Kongar’ın da belirttiği gibi MBK, DP tabanının oylarına sahip olacak partiyi kontrolü altında tutmak istiyordu. MBK’nin siyasi partileri denetim altında tutma isteği, siyasi partilerle olan ilişkilerinin temel nedeniydi. Böylece MBK, sağda aşırı eğilimlerin ortaya çıkmasını engellemek istiyordu. (Kongar, 2002: 159; Çolak, 1997: 9)

AP’nin kuruluş çalışmaları 3 Şubat 1961 günü İstanbul’da İpek Palas Oteli’nde başlamıştı. AP kurucuları 3 DP’li, 4 Köylü Partili ve 4 asker kökenli olmak üzere 11 kişiden, 3 gruptan oluşmuştu. (Yorgancıoğlu, 2000: 45-93) Mehmet Yorgancıoğlu ve Kamuran Evliyaoğlu DP milletvekili iken, Cevdet Perin DP’nin yerel teşkilatında görev almışlardı. (Demirel, 2004: 30) AP’nin kurulmadan önceki adı Gümüşpala tarafından Türkiye Adalet Partisi (TAP) olarak açıklanmıştı. DP’nin tüzük ve programını Muhtar Yazır, Saim Sarıgüllü, Mehmet Yorgancıoğlu, Hüsrev Kubat, İhsan Ünal ve Şinasi Osma hazırladı. (Şahoğlu, 1965: 53-54) Birlik Partisi ile AP’nin birleşme kararı alınmıştı. Fakat bu birleşme kararından bir sonuç alınamamıştı. (Yalansız, 2006: 31)

DP’lilerin, AP’nin örgütlenmesinde büyük faydaları oldu. (Bektaş, 1993: 150) Parti teşkilatı kurulurken AP hiç de zorlanmadı. DP’nin ismi ve yöneticileri değiştirildi. Örneğin, İzmir AP İl Teşkilatı DP’lilerden oluşmuştu. Teşkilat Başkanı emekli general Mehmet Ali Aytaş, eski bir DP’liydi. DP’yi destekleyen sosyal sınıflar AP’yi de desteklediler. (Bektaş, 1993: 34-35) AP’nin kuruluşunda Gümüşpala, Şinasi Osma ve Necmi Ökten’in Ankara Gül Palas, İstanbul’da İpek Palas’taki çalışmalarının önemli bir payı vardır. (Öymen, 1986: 325)

AP kurulduktan sonra partiye karşı baskı politikaları yapılmaya başlandı. 16 Mart 1961’de Mehmet Yorgancıoğlu dışında AP İzmir İl Teşkilatı’ndan Mehmet

¹ Yassıada mahkemelerinde 592 kişi sanık olarak yargılanmıştı. 31 kişi ömür boyu hapse mahkûm olurken; 418 kişi 6 ay ile 20 yıl arasında değişen cezalara çarptırılmıştı. (Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, 2005: 233-234)

Ali Aytaş, Mehmet Karaoğlu, Osman Kibar, İstanbul Zeytinburnu İlçe Teşkilatı'ndan Ahmet Çiftçi tutuklanmıştır. İstanbul İl Başkanı Muhittin Güven gözaltına alındı. İstanbul ve İzmir'in yanı sıra bazı il ve ilçelerde AP'nin kuruluşunda görev alan birçok kişiye ya baskı yapıldı ya da tutuklandı. (Bilgiç, 2002: 46; Sakallıoğlu, 1993: 50; Şahoglu, 1965: 54)

AP'nin kuruluşunda önemli bir paya sahip olan Mehmet Yorgancıoğlu'nun "AP, DP'nin devamıdır" açıklamasına Cemal Gürsel "AP intikam almak için kurulduysa, gafillerin hepsi bir jetle mahvedilir" sözleriyle sert yanıt veriyordu. Bu gelişmeden sonra Gümüşpala, Gürsel'e Yorgancıoğlu'nun ihraç edileceği sözünü veriyordu. Nitekim, Yorgancıoğlu AP'den ihraç ediliyordu. (Öymen, 1986: 326) Ayrıca Cemal Gürsel, AP lideri Gümüşpala'ya bir uyarı mektubu göndermişti. Mektubunda Gürsel şu cümlelere yer vermişti: "...partinizde esaslı bir tasfiye yapmadıkça ve milletçe de bilinen çok fena çalışma yollarından ayrılıp temiz ve demokratik nizamın istediği nezih gayretlere yönelmedikçe size hatta bir parti olarak dahi kabul etmek benim için mümkün değildir." (Cumhuriyet, 25 Temmuz 1961'den aktaran Sakallıoğlu, 1993: 51)

27 Mayıs sonrası merkez sağda kurulan diğer parti, YTP idi. YTP'nin kuruluşunda Cemal Gürsel'in² etkisi, rolü olmuştur. YTP lideri Ekrem Alican'ın, Cemal Gürsel tarafından desteklendiğinin öğrenen iş çevreleri YTP'ye yaklaşmışlardı. (Altuğ, 1976: 209-210) DP milletvekili Ekrem Alican, özellikle bütçe görüşmelerinde yapıcı eleştirilerini Adnan Menderes'e yöneltmişti. Alican'dan 27 Mayıs'a karşı bir hareket beklenemezdi. Ayrıca, DP tabanının da Alican'ı benimseyeceği düşünülüyordu. (Bozdağ, 1975: 63) Alican, bu dönemde siyasete girip girmeme konusunda kararsızdı. Siyasete girme kararı alan Alican, 24 Aralık 1960'da Maliye Bakanlığı görevinden istifa etti. Ekrem Alican, 26 Aralık 1961 günü eski Hürriyet Partililerin³ (HP) kurulacak parti için yaptıkları ilk toplantıya katıldı. Siyasi parti faaliyetlerinin serbest bırakılmasıyla Ekrem Alican, Orhan Mersinli, Aydın Yalçın, Hikmet Belbez, Enver Adakat, Esat Çağa çalışmalarını hızlandırdılar. YTP'nin kuruluşu öncesinde Memleketçi Cumhuriyetçi Partisi ile yapılan birleşme görüşmeleri kurucular listesindeki anlaşmazlıktan dolayı olmamıştı. 10 kişiden oluşan YTP kurucular listesinde Ekrem Alican, Raif Aybar, İrfan Aksu, Aydın Yalçın, Hasan Kangal eski HP'li milletvekilleri idi. (Çolak, 1997: 18-36) YTP'nin siyasi kadrosunun önemli bir bölümünü, Bayar-Menderes çizgisine karşı olan kişiler oluşturmuştur. (Aykan, 2007: 187) YTP'nin kurucular listesinde, 1955'te DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ni kuranlar, üniversite öğretim üyeleri ve iş çevrelerinin desteklediği önemli isimler bulunmaktaydı. (Teziç, 1976: 308)

DP tabanının önemli bir bölümü AP'ye kayıyordu. Buna karşılık olarak YTP, Adnan Menderes'i savunan avukatlardan Talat Asal, Burhan ve Orhan Apaydın'ın dışında Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'in de partiye katılımını sağladı. Bu isimler dışında, Yassıada'da DP'lileri savunan avukatlardan, YTP'ye girenlerin isimleri şöyledir: Hüsamettin Cindoruk, Ertuğrul Akça, Ekrem Korkut, Feyzi Çığırın, Orhan Cemal Ersoy, Gültekin Başak. (Öymen, 1986: 325-326; Son Havadis, 20 Ağustos 1961'den aktaran Yalansız, 2006: 45) Yüksel Menderes'i Ekrem Alican partiye davet etmişti. MBK, bu katılıma karşı çıkmıştı. Alican'ın MBK'ye "Şimdi gider partiyi kapatırım. Siz de AP ile baş edin bakalım" şeklindeki tepkisiyle Yüksel Menderes, YTP'ye katılmıştı. (Ekrem Alican ile yapılan görüşmeden aktaran Çolak, 1997: 54)

² Cemal Gürsel'in YTP'ye 1 milyon liraya yakın maddi destek sağladığı iddia edilmektedir. (Arcayürek, 1985: 208)

³ 20 Aralık 1955'te kurulan Hürriyet Partisi'nde DP'li 28 milletvekili bulunmaktaydı. 24 Kasım 1958'de yapılan kongreyle Hürriyet partisi CHP'ye katıldı, (Yücel, 2001: 111-112)

1957 seçimlerinde DP'den seçilemeyen bazı milletvekillerinin yanı sıra isimleri DP ile özdeşleşen Yusuf Azizoğlu, İhsan Hamit Tigril, Fahrettin Kerim Gökay, Sadık Perinçek YTP'ye destek oldular. (Yücel, 2006: 39) İstanbul Valisi olan Fahrettin Kerim Gökay, AP'ye girecekti. Fakat, Cemal Gürsel ile görüşmesinden sonra YTP'ye katılmıştı. (Bilgiç, 2002: 58) YTP lideri Ekrem Alican'a göre "Orta yol" bir parti olan YTP, kalkınmada tarım kesimine öncelik vermiştir. YTP'nin kuruluş döneminde, Doğu Anadolu'daki örgütlenmesinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. MBK Hükümeti'nde yer alan Ekrem Alican ve Cahit Talas'ın YTP'de yer almaları, DP'lilerde YTP'ye karşı bir tedirginlik yaratmış, YTP'ye kuşkuyla yaklaşılmasına neden olmuştur. (Teziç, 1976: 309) 1961 seçimleri öncesinde, AP-YTP birleşmesi gündemeydi. AP, 29 Ağustos 1961 günü bir bildiriyle AP-YTP birleşmesinin söz konusu olmadığını açıkladı. (Son Havadis, 30 Ağustos 1961'den aktaran Yalansız, 2006: 46)

1961 seçim kampanyası döneminde, AP'li yöneticiler söylemlerinde "Gözlerime bakarsanız anlarsınız" sloganını kullandılar. Ayrıca birçok DP'linin yakını AP'den aday gösterildi. (Çavdar, 2000: 120) 15 Ekim 1961 seçimlerinde, CHP oyların %36.7'sini, AP %34.7'sini, YTP %13.7'sini, CKMP %13.9'unu aldı. (http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4; Erişim tarihi 04.08.2009; Serdaroglu, 2001: 263) 1961 seçimlerinde CKMP, Menderes, Zorlu ve Polatkan'nın idamına karşı çıktığı için büyük oy toplamıştı. (Özmen, 2005: 13)

1961 seçim sonuçları incelendiğinde⁴ AP'nin DP'nin güçlü olduğu Ege (%47.32) ve Akdeniz Bölgesi'nde (%47.12) başarılı olduğu görülmektedir. AP'nin en az oy aldığı bölgeler ise Doğu Anadolu (%13.66) ve Güneydoğu Anadolu (%18.02) bölgesidir. YTP'nin ise en yüksek oy oranına, AP'nin en az oy aldığı bölgelerde ulaştığı görülmektedir. YTP'nin en güçlü olduğu bölgeler Güneydoğu Anadolu (%38.12) ve Doğu Anadolu (%34.20) bölgesidir. YTP en az oy oranını, Ege (%1.41) ve İç Anadolu (%12.37) Bölgesi'nde elde etmiştir. (http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4 (Erişim tarihi 04.08.2009) AP, DP'nin güçlü olduğu Ege, Akdeniz ve Marmara'da; YTP, DP'nin başarılı olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da; CKMP ise DP'nin Orta Anadolu'da oy tabanına sahip olduğu illerde başarılı olmuştur. (Tekeli, 1983: 1814)

YTP, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmış bölgelerindeki seçmenleri kendi yanına çekmeyi başarmıştı. (Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, 2005: 243) 1961 seçimlerinde, YTP'yi büyük toprak sahipleri, toprak ağaları desteklemiştir. YTP, doğuda büyük toprak sahiplerinin, ağa ve tarım burjuvazisinin güçlü olduğu illerde başarılı olmuştur. (Sencer, 1971: 359; Çolak, 1997: 251) YTP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki başarısında, mahalli liderlerin YTP'ye olan destekleri etkili olmuştur. (Teziç, 1976: 310) Yerel liderlere örnek olarak, eski Diyarbakır milletvekili Yusuf Azizoğlu gösterilebilir. Azizoğlu, Ekrem Alican'ı çok seven bir siyasetçiydi. Azizoğlu'nun desteğiyle YTP, 1961 seçimlerinde Diyarbakır'da %42.75'lik oy oranına ulaşıyordu. (Çolak, 1997:84; http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4&il_id=656 (Erişim tarihi 04.08.2009)

3. 12 EYLÜL SONRASI PARTİLEŞME

12 Eylül askeri yönetimi, Türkiye'nin siyasi yaşamını şekillendirirken, siyasetin felsefesini, önemli isimlerini, kurumları radikal bir biçimde değiştirip, yeniden yapılandırmayı hedeflemiştir. (Sakallıoğlu, 1996: 1258-1259) Bu bağlamda, 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı "Siyasi Partilerin Feshine Dair

⁴ AP ve YTP'nin diğer bölgelerde aldıkları oy dağılımı şöyledir: AP, Marmara: %37.59; Karadeniz: %35.72; İç Anadolu: %22.90; YTP, Karadeniz: %26.24; Marmara: %18.31; Akdeniz: %17.94. AP 5, YTP ise 16 ilde seçimlere katılmadı. Bu iller şunlardır: AP, Bingöl, Bitlis, Mardin, Siirt, Tunceli; YTP ise Adana, Amasya, Antalya, Artvin, Bilecik, Çankırı, Çorum, İçel, Kırşehir, Manisa, Muğla, Nevşehir, Samsun, Sinop, Uşak, Zonguldak, (http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4 (Erişim tarihi 04.08.2009)

Kanun” ile bütün partiler feshedildi. (Gemalmaz, 1996: 981) 1982 Anayasası, %91.37 evet oyuyla kabul edilmiş, Anayasa'nın geçici 4. maddesiyle siyasilere 5 ve 10 yıl süreyle yasaklar⁵ getirildi. (Bugünkü Türkiye (1980-1995) Türkiye Tarihi 5, 2000: 42-52) 24 Nisan 1983'te 76 sayılı kararla siyasi faaliyetler serbest bırakıldı. 6 Kasım 1983 seçimlerine partilerin katılabilmesi için bir partinin 30 kurucu üyesinin MGK tarafından onaylanması⁶, en az 34 il ve bu illere bağlı ilçelerin en az yarısında örgütlenmesi gerekiyordu. (Damyas, 1997: 89)

Merkez sağda 12 Eylül sonrası ilk kurulan parti 16 Mayıs 1983 günü Turgut Sunalp liderliğinde Milliyetçi Demokrasi Partisi'dir. 20 Mayıs 1983 günü Ali Fethi Esener başkanlığında Büyük Türkiye Partisi, Turgut Özal başkanlığında ANAP kuruldu. Aynı gün, Necdet Calp başkanlığında da Halkçı Parti (HP) de kuruldu (Cemal, 1986: 322-323)

Merkez sağda ilk olarak Turgut Sunalp, başkanlığında MDP⁷ kuruldu. MGK tarafından parti kurmakla ilk olarak Bülend Ulusu, görevlendirilmişti. Ulusu, Süleyman Demirel'in desteğini almak istiyordu. Ulusu, Demirel'den beklediği desteği alamıyordu. Siyasi parti kurma faaliyetlerinin yeniden başladığı bu dönemde siyasi yasaklı olan Süleyman Demirel tepkisini “Tapulu arazime gecekonduyu yaptırman” şeklinde gösteriyordu. (Süter, 2004: 32; Cemal, 1986: 386) Askeri kesim, AP tabanının desteğini alarak iktidara gelmek istiyordu. Fakat, Demirel bu desteği vermiyordu. 13 Nisan 1983 günü Bülend Ulusu, parti kurmayacağını açıkladı. (Tombuş, 1997: 333; Turgut, 1986: 72) MGK, asker kökenli bir kişinin parti başkanı olmasını istiyordu. Ulusu, görevi iade ettikten sonra Necdet Üruğ, önce Selahattin Demircioğlu'nu, daha sonra da Bedrettin Demirel'i genel başkanlık için önermişti. Fakat Evren bu iki ismi de kabul etmedi. Daha sonra Evren'in önerdiği Turgut Sunalp isminde mutabık kalındı. (Kenan Evren'in Anıları 4, 1991: 136-137; Yaşar, 1990: 102)

Turgut Sunalp, Ankara'da Cinnah Caddesi'nde beş katlı mavi renkli bir apartmanda “Mavi evde” kuruluş çalışmalarına başladı. Memduh Yaşa ile Namık Kemal Şentürk, parti programı üzerinde çalıştılar. “Mavi evden” sonra MDP'nin kuruluş çalışmaları Nenehatun Caddesi'nde 3 katlı bir binada sürdü. (Yaşar, 1990: 154) MDP kurucuları arasında 7 Danışma Meclisi üyesi, Süleyman Demirel'e muhalif AP'li üyeler bulunmaktaydı. Sunalp dışında Eşref Akıncı, Adnan Orel, Musa Öğün gibi asker kökenli kişilerde yer almaktaydı. (Soysal, 1983: 2132) Ahmet İhsan Kırmımlı, AP'lilerin MDP'de yer almaları için çalışmıştı. (Donat, 1987: 385) MDP'nin kurucu listesi incelendiğinde, AP'de milletvekilliği yapmış kişilerin olduğu görülmektedir. MDP'nin kurucuları arasında yer alan M. Selçuk Aytan, S. Fevzi Fırat, Turgut Y. Gülez, T. Yılmaz Öztuna, Mustafa Tayyar, Macit Zeren, Fevzi Alicı, Yılmaz Hocoğlu, Ahmet İhsan Kırmımlı, H. Sabri Keskin, Necmi Özgür ve Misbah Ongan AP'den TBMM'ye girmişlerdi. (Turgut, 1986: 79) Demirel'in siyasi hayatının sona erdiğini düşünen bazı eski AP mensupları, 12 Eylül yönetiminin desteklediği parti olan MDP'de yer almışlardı. (İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008)

MDP'den sonra merkez sağda kurulan diğer parti ANAP'tır. ANAP lideri Turgut Özal, Anayasa'nın geçici 4. maddesine güvenerek siyasete girmişti. (Cemal, 1990: 23) 24 Ocak kararları hem Süleyman Demirel'e hem de Turgut Özal'a prestij kazandırmıştı. Demirel, ekonomik önlemleri anlatması için Özal'ı Genelkurmay'a göndermişti. Askerler, Özal'dan etkilenmişlerdi. (Yaşar, 1990: 49) 12 Eylül

⁵ 1982 Anayasası'nın geçici 4. maddesiyle 723 kişiye siyaset yasağı getirilmişti. (Erol, 1997: 88)

⁶ 1983 seçimlerine giren MDP'den 74, ANAP'tan 81, Halkçı Parti'den (HP) 89 aday veto edildi. (Arcayürek, 1999: 190; Bugünkü Türkiye (1980-1995) Türkiye Tarihi 5, 2000: 55; Yaşar, 1990: 176)

⁷ MDP, 4 Mayıs 1986'da yapılan Olağanüstü Kongre'de fesih kararı aldı. Bağımsız kalan milletvekilleri ANAP, Hür Demokrat Parti ve DYP'ye katıldılar, (Yücel, 2006: 56; Uncular, 1991: 85-88)

sonrası, Bülend Ulusu'nun Başbakanlığı'nda kurulan askeri hükümette, Turgut Özal Başbakan Yardımcısı olarak görev almıştı. Ulusu Hükümeti'nde Maliye Bakanı olan Kaya Erdem'in istifası üzerine, yerine Adnan Başer Kafaoğlu'nun geleceğini öğrenen Turgut Özal, istifasını vermişti. (Kenan Evren'in Anıları 3, 1991: 198; Cemal, 1990: 37) Turgut Özal, istifasından sonra Side'ye daha sonra da sağlık sorunlarını gerekçe göstererek ABD'ye gitmişti. Özal, Şubat 1983'te ABD'den döndü.

Turgut Özal, Eylül 1982'de siyasete girme kararını anlatmak için MBK üyeleriyle görüşmüştü. Mustafa Taşar'ın da katıldığı bu görüşmede, konsey üyeleri Özal'ın parti kurma fikrine olumlu yaklaşmışlardı. (Donat, 1987: 239; Doğan, 1985: 229-230) Turgut Özal, Kenan Evren'in ANAP kurulmadan önce ve kurulduktan sonra Bülend Ulusu ve MDP ile birleşme önerilerini kabul etmedi. (Donat, 1987: 242) Turgut Özal, parti kurma çalışmalarında Türkiye'de önemli görevlerde bulunan Büyükelçi Hupe ve İstanbul Başkonsolosu Daniel Newberry ile görüştü. Bu dönemde, ABD eski Dışişleri Bakanı Alexandr Haig Türkiye'ye gelmişti. ABD, Turgut Özal'ın veto edilmemesi ve ANAP'ın kapatılmaması için resmi yollardan elinden geleni yapmıştı. (Yaşar, 1990: 197-201; Cemal, 1990: 51-55) Özal, DPT müsteşarlığı esnasında tanıdığı bürokratlara kurucu listesinde yer vermişti. Veysel Atasoy, Mustafa Taşar, Kazım Oksay, Vehbi Dinçerler, Hüsnü Doğan, Adnan Kahveci, Mehmet Keçeciler DPT'de çalışmışlardı. Kurucu listesindeki isimler, kamuoyunun tanımadığı kişilerdi. Bunun sebebi, Özal'ın yeni, genç isimlerle kamuoyuna çıkmak ve ANAP'ın hiçbir partinin devamı olmadığını göstermek istemesiydi. (Yücel, 2006: 57; Doğan, 1985: 279)

Merkez sağda MDP, ANAP dışında kurulan üçüncü parti BTP'dir. BTP'nin kuruluş çalışmalarını Süleyman Demirel yönlendirmiş, BTP kurucular listesini de Süleyman Demirel hazırlamıştı. BTP'nin kuruluş çalışmalarını İstanbul'da Hüsamettin Cindoruk, Ankara'da Mehmet Gölhan yürüttü. BTP'nin genel başkanlığı için Turgut Sunalp, Celal Bayar, Hüsamettin Cindoruk ve Ali Fethi Esener'in üzerinde duruldu. MDP lideri Turgut Sunalp'e, Hüsamettin Cindoruk tarafından BTP Genel Başkanlığı teklif edildi. Sunalp, düşünme aşamasında Kenan Evren ile görüşeceğini belirtmesiyle Sunalp ile yollar ayrılmış oldu. Daha sonra Süleyman Demirel, Celal Bayar'a kurulacak partinin genel başkanlığını önermişti. Öneriyi kabul eden Bayar, birkaç gün sonra parti çalışmasının zor olduğunu, gençlerin bu harekette yer almasını söyleyerek genel başkanlıktan vazgeçmişti. Demirel, 68 kişilik kurucu listesi ortaya çıkınca, Cindoruk'a haber göndererek, partinin genel başkanı olmasını istedi. Cindoruk ise halkın ve teşkilatın eğiliminin emekli general Ali Fethi Esener'den yana olduğu için genel başkanlık teklifini kabul etmemişti. Böylece, Ali Fethi Esener ismi üzerinde anlaşılıyordu. (Hüsamettin Cindoruk ile yapılan görüşme, 28 Mart 2007)

Esener, BTP ilk kurucular listesini Kenan Evren'e göstermişti. Kurucular arasında Hilmi Fırat, Vecihi Akın ve Emin Alpkaya gibi asker kökenli olan önemli kişiler bulunmaktaydı. Evren, "Askeri karargah mı kuruyor sunuz?" şeklinde itirazını belirtti. Bu isimler BTP'nin kurucu listesinden çıkarıldılar. (Sümer, 1988: 6) Ekrem Ceyhun ve Hüsamettin Cindoruk, BTP'nin kuruluşu öncesinde Turgut Özal ile ayrı ayrı görüştüler. Özal, Ceyhun ve Cindoruk'a "Askerlerin kendilerine parti kurdurtmayacaklarını" söyledi. (Hüsamettin Cindoruk ile yapılan görüşme, 28 Mart 2007; Ekrem Ceyhun ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007) Demirel, Ekrem Ceyhun aracılığıyla Turgut Özal'dan parti kurmamasını istemişti. Turgut Özal, Demirel'in GİK'te 5 kontenjan teklifini kabul etmedi ve ayrı bir parti oluşumuna gitti. (Mesut Yılmaz Anlatıyor Son On Yılın Perde Arkası, 1994: 20)

BTP kurucu listesini incelediğinde, ağırlıklı olarak Danışma Meclisi (DM) üyesi ve asker kökenli kişilerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. DM

üyelerinin ve askerlerin sayıca çok olması, geçiş döneminin kazasız atlattılmak istenildiğini göstermekteydi. Partinin başına bir şey gelmemesi için, askeri yönetimle irtibat sağlanması amacıyla asker kökenli kişiler, kurucular arasında ağırlıklı olarak yer almıştı. (Mehmet Gölhan ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007) BTP'nin kuruluşundan bir gün sonra İhsan Sabri Çağlayangil ve 143 eski politikacının törenle BTP'ye katıldılar. Bu katılımı bir meydan okuma olarak algılayan MGK, 31 Mayıs 1983 günü 79 sayılı kararla BTP'yi kapattı. Bunun yanında 79 sayılı kararla Hüsamettin Cindoruk ve Mehmet Gölhan'ın dışında 14 siyasetçi Zincirbozan'da⁸ mecburi ikamete tabii tutuldular. Yıllar sonra Kenan Evren, Süleyman Demirel'e BTP'nin iktidar olduğu taktirde, intikam alacağını düşündükleri için BTP'yi kapattıklarını söylüyordu. (Arcayürek, 1999: 465; Yaşar, 1990: 162) BTP'nin kapatılması üzerine 23 Haziran 1983'te DP-AP-BTP çizgisinin devamı olarak Doğru Yol Partisi⁹ kuruldu.

6 Kasım 1983 seçimlerine MGK, MDP, HP ve ANAP'ın katılmasına izin verdi. 1983 seçimlerinde ANAP oyların %45.15'ini alarak 211 milletvekiliyle tek başına iktidara geldi. (Sakallıoğlu, 1996: 1249) 1983 seçimlerine girme hak kazanan MDP lideri Turgut Sunalp emekli asker, ANAP lideri Turgut Özal, askeri hükümetin Başbakan Yardımcısı, Halkçı Parti lideri Necdet Calp ise askeri hükümette Başbakanlık Müsteşarı'ydı. Bu partiler, 12 Eylül rejimini oluşturduğu siyasal hayatın figürleriydi. (Gemalmaz, 1996: 995)

4. ADALET PARTİSİ ile ANAVATAN PARTİSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

AP ve ANAP merkez sağda yer almışlardır. Merkez sağ partilerin milliyetçi, muhafazakâr, demokrat ve liberal bir ideolojiye sahip oldukları görülmektedir. AP ve ANAP'ta bu özellikler görülmektedir. İki partide muhafazakârlık, ayrı bir hizip olarak varolmuştur. ANAP'ın muhafazakâr kimliği açısından en önemli güçlüğü, dört farklı siyasal eğilimli yapıya sahip olmasıdır. ANAP'ın siyasi kadrosu yalnızca eski AP değil, MSP ve MHP kökenli kişilerden oluşmaktaydı. Özellikle ANAP, gerçekleştirdiği eğitim politikası ve bürokrasideki bir kadrolaşmasıyla muhafazakârlığın toplumun bünyesinde artmasına katkı sağlamıştır. (Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007)

DP ve AP halka dayalı, halk tarafından örgütlenmiş hareketlerdi. Bu doğrultuda, ANAP Genel Başkanlarından Mesut Yılmaz da ANAP'ın tepeden, DP, AP'nin tabandan geldiğini belirtmektedir. (Cemal, 1994: 31) ANAP'ın önemli isimlerinden Hasan Korkmazcan'a göre, "ANAP 1980 sonrasında siyasi boşluğundan yararlanarak yukarıdan inşa edilmiş bir partidir. ANAP, kitlelere mal olmuş bir parti hüviyetini hiçbir zaman kazanamadı ve partiye halkın katılımı da sınırlı oldu. Yoksa, tek başına 2 dönem iktidara gelen bir partinin, sonraki 2 dönemde yok olup gitmesi söz konusu olamazdı. Bu, ANAP'ın kitlelere dayanmadığını göstermektedir." (Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007) ANAP 12 Eylül'ün ürünü bir parti olduğu için, hiçbir zaman 12 Eylül'ü eleştirmedi. ANAP lideri Turgut Özal, ANAP'ın 1980 sonrasında yeni partisi olduğunu belirtmekteydi. (Turgut Özal ile yapılan röportaj, 1986: 22)

⁸ Zincirbozan'da Cindoruk ve Gölhan dışında Süleyman Demirel, Ali Naili Erdem, Ekrem Ceyhan, Saadetdin Bilgiç, Nahit Menteşe, Yiğit Köker, İhsan Sabri Çağlayangil, Sırrı Atalay, Metin Tüzün, Celal Doğan, Deniz Baykal, Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç, Yüksel Çakmur mecburi ikamete tabii tutuldular, (Tercüman, Yeni Asır, 1 Haziran 1983; Fincancıoğlu, 2000: 147-148; Arzık, 1986: 133)

⁹ DYP'nin kuruluş çalışmaları devam ederken, her türlü çalışma çeşitli yöntemlerle Zincirbozan'a gönderildi. Aynı zamanda Zincirbozan'dan da yapılacak çalışmalarla ilgili bilgiler alınmaktaydı. Yılmaz Ergenekon'un, 8 Temmuz 1983'te vefatı üzerine Süleyman Demirel, Turgut Tokar, Esat Kıratlıoğlu, Selahattin Kılıç'ı da Sezgin ve Cevheri'ye DYP'nin kuruluş çalışmalarında yardım etmesi için görevlendirdi. (Demirel, 2006: 796) 24 Ağustos 1983 gününe kadar DYP'nin 30 kurucu üyesi MGK tarafından onaylanması gerekiyordu. DYP, bu şartı sağlayamadığından dolayı, 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılamadı.

ANAP, 4 eğilimi temsil etmiştir. ANAP'lı yöneticiler, 4 eğilimin “*Sağın liberal, milliyetçi ve dinci kesimleri ile sosyal demokrasinin bazı uzantularını temsil ettiğini*” ifade etmişlerdir. (Erol, 1997: 91) ANAP lideri Turgut Özal, 4 eğilimi alırken Japonya'daki iktidar partisinden esinlenmişti. Özal'ın düşüncesi, bütün eğilimleri parti içerisinde toplayarak, muhalefetin parti içinde yapılmasını sağlamaktı. (Ekrem Ceyhun ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007) 4 eğilim, özünde uzlaşmaya dayalı, parti içinde farklı seslerden yana, bölücü değil birleştirici özellikleri sahipti. ANAP'ın en önemli araçlarından biri olan 4 eğilimle, AP, MHP, MSP ve CHP oylarının ANAP'ta toplanması amaçlanmıştır. (Sakallıoğlu, 1996: 1251)

ANAP, merkez sağda yer alan ve muhafazakarlığı benimseyen partiler arasında, tüzük ve programında muhafazakarlığı tanımlama çalışmalarına başlayan ilk partidir. Merkez sağdaki diğer partiler muhafazakarlık yerine milli ve manevi değerler kavramını kullanarak görüşlerini açıkladılar. Turgut Özal'ın 1989'da Cumhurbaşkanı olmasından sonra ANAP'ta Mesut Yılmaz'ın ağırlığı görülmektedir. 4 eğilim Özal sonrasında terkedilmiştir. Turgut Özal'dan sonra ANAP'ın siyasi kimliğinde liberalizm öne çıkmıştır. Turgut Özal dönemindeki ANAP'ın muhafazakar ve milliyetçi siyasi kimliğinden ayrılan bir siyaset anlayışı benimsendi. (Safi, 2007: 272-274) AP ve ANAP'lı yöneticilerin, seçim dönemlerindeki konuşmalarında dini değerlere önem verdiği görülmektedir. ANAP'ın milliyetçi ve muhafazakar sembol ve söylemleri, kısa zaman içinde, en iyi kullanan merkez sağ parti olduğu belirtilebilir. (Mert, 2001-2002: 138)

ANAP içinde ılımlılar olarak adlandırılan liberaller, selametçiler olarak adlandırılan dindarlar ve hareketçiler olarak adlandırılan milliyetçiler olmak üzere gruplar yer almıştır. (Özder, 2006: 132) AP'ye baktığımızda, ANAP gibi AP'de de grupların bulunduğu görülmektedir. Süleyman Demirel, 27 Kasım 1964'te yapılan AP'nin İkinci Büyük Kongresi'nde genel başkanlığa seçildikten sonra AP, ılımlılar (Yeminli)-Hışımlılar olmak üzere 2 gruba bölündü. Saadettin Bilgiç, AP içindeki “Hışımlılar” grubunun, Demirel ise ılımlılar (Yeminli) grubunun lideriydi. (Akkaş, 1989: 84)

İki parti karşılaştırıldığında, ANAP ile AP'nin ekonomik görüş ve dayandıkları tabanlar arasında farkların olduğu görülmektedir. ANAP, Özal formasyonundan gelen bir yaklaşımla daha çok ekonomi ağırlıklıydı. ANAP serbest piyasa ekonomisini savunurken, DYP karma ekonomi teziyle gitmiştir. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007) AP'nin karma ekonomi anlayışında, devlete ekonomide geniş işlevler verilmiştir. Karma ekonomide, devlete geniş işlevlerin verilmesinin amacı özel sektörü daha da güçlendirmektir. (Demirel, 2004: 287-315; Demirel, 2005: 573-574) AP ithalata dayanan, daha çok küçük işletmeleri destekleyen bir ekonomi politikasını izlerken, ANAP ise büyük işletmelere, ihracata yönelik global bir ekonomi politikasını benimsemiştir. (Ergil, 1986: 15) ANAP, AP'nin ithal ikameci modelinden, ihracata dayalı ekonomi modeline geçiş yapmıştır. (Yayla, 2005: 587) 1979 yılında ihracat 2.3 milyar dolar iken, 1988'de ANAP iktidarında 11.7 milyar dolara çıkmıştı. Ayrıca 1979'da ihracatın yaklaşık %60'ını tarım ürünleri oluştururken, 1988'de ise bu oran %20'ye düşmüştü. Sanayi ürünlerinin ihracattaki payı %72'nin üstüne çıkmıştı. (Zürcher, 2003: 429)

AP-ANAP arasındaki en önemli farklardan biri de dayandıkları tabanlardır. AP ve ANAP'ın Meclis'e girdikleri seçim sonuçları incelendiğinde, AP'nin daha ağırlıklı olarak kırsal kesimde ANAP'ın ise şehirlerde daha güçlü olduğu görülmektedir. ANAP şehirler partisidir. ANAP, turizmde, ekonomide, kültürde, sanatta gelişmiş olan şehirlere uygun bir politika anlayışını izlemiştir. Bu politikalarından yarar sağlayan toplum kesimleri ANAP'ı desteklemişlerdir. (Akyol,

1987: 10) İki partinin tabanı arasındaki farkın daha belirgin olduğunu söyleyebiliriz. ANAP şehirlerden, AP ise kırsal kesimden daha fazla destek almıştır.

5. SONUÇ

27 Mayıs sonrası DP'nin mirasına sahip olabilmek için AP ve YTP, siyaset sahnesinde yer almışlardı. AP ve YTP'nin hedefi, DP kitlesine sahip olmaktı. AP ve YTP, DP'lileri kendi yanlarına çekebilmek için mücadele etmişlerdir. AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, asker kökenliydi. Gümüşpala'nın AP Genel Başkanı olması askeri kesim için bir garantiydi. Böylece MBK, AP'nin kontrolden çıkmasını engellemişti. (Demirel, 2004: 33) Ekrem Alican'ın genel başkanlığında kurulan YTP, MBK lideri Cemal Gürsel tarafından desteklenmiştir. 27 Mayıs öncesine dönmek için MBK'nin, kurulan siyasi partileri denetleyerek, kendi isteğine göre partileri belli bir düşünceye yönlendirerek, güdümlü bir demokrasi sürecini başlattığını söyleyebiliriz. (Çolak, 1997: 249)

DP teşkilatı, 27 Mayıs sonrasında zaman içerisinde AP'nin yanında yer aldı. AP örgütünün kurucuları arasında DP'liler çoğunlukta idi. İl örgütlerinin kuruluşunda DP'liler etkindi. (Güler, 1996: 66) Birçok DP'linin yakını, 1961 seçimlerinde AP'den aday olmuşlardı. (Akkaş, 1989: 56) AP'nin kuruluşundan çok kısa bir süre sonra yurt çapında örgütlenmesi DP'lilerin desteğiyle gerçekleşmişti. (Teziç, 1976: 300) AP'nin kuruluşunu gerçekleştirdikten sonra güçlendiği yerlerde YTP, teşkilatını kurmadı ya da sembolik olarak kurdu. Ayı şekilde YTP'nin güçlendiği yerlerde AP, teşkilatını kurmadı. (Bilgiç, 2002: 70)

27 Mayıs DP'yi hedef alırken, 12 Eylül bütün siyasi partileri hedef almıştı. (Tomuş, 1997: 325) 12 Eylül sonrasında 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partiler kapatılmış, Anayasa ile siyasetçilere yasaklar getirilmişti. MGK, 12 Eylül'ün ruhunu ve felsefesini siyasi arenada sürdüreceği bir parti oluşumu, tek parti iktidarı istiyordu. (Yaşar, 1990: 163-193) 27 Mayıs sonrası AP, 12 Eylül sonrasında ANAP merkez sağda yerini almıştır. AP, DP'nin devamı olan bir partiydi. ANAP ise "*Ülkeyi anarşiye sürükleyen politik çatışmalardan kurtarmayı*" gerekçe göstererek, 12 Eylül öncesini reddediyordu. (Mert, 2007: 49; Mert, 2002: 51) ANAP, Türkiye'de 1960-1980 dönemine damgasını vuran AP'yi reddederken, 1946 ruhuna, DP'ye atıf yapmıştır. (Özkazanç, 1996: 1221) 12 Eylül sonrasında DP-AP çizgisinin devamı olarak BTP kurulmuştu. Fakat, BTP, MGK'nın 79 sayılı kararıyla kapatılmıştı. MGK'nın 79 sayılı kararı, askerin eski politikacıları siyasete sokmama konusunda ne kadar kararlı olduklarını göstermektedir. (Tomuş, 1997: 341)

6 Kasım 1983 seçimlerine ANAP, MDP, HP katılmış, ANAP tek başına iktidara gelmişti. Seçmenlerin önemli bir bölümü Turgut Özal'ı Demirel'in adamı, çırağı olarak görmekteydi. Bundan dolayı önemli bir kesim, 1983 seçimlerinde ANAP'a yönelmişti. (Donat, 1987: 454) AP'de parti faaliyetlerinde ikinci planda kalanlar, önleri tıkanmış olanların büyük bir kısmı ANAP'a katıldılar. Mehmet Dülger'e göre ANAP içinde %80 den fazla AP'li olan kişiler yer almaktaydı. Örneğin, Yıldırım Akbulut, Erzincan AP İl Başkanı'ydı. AP Gençlik Kolları GİK'te görev alan aynı zamanda Ankara Altındağ İlçe Başkanı görevinde de bulunan Abdullah Nejat Resuloğlu, 1983 seçimlerinde ANAP milletvekili olarak Meclis'e girmişti. (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008; Donat, 1993: 202) AP tabanının, askeri yönetimin desteklediği MDP'ye ve sol bir parti olan HP'ye 6 Kasım 1983 seçimlerinde destek vermesi beklenemezdi. Bundan dolayı, AP tabanının önemli bir bölümünün, kendilerine yakın gördükleri partiye (ANAP'a) destek olduklarını söyleyebiliriz.

27 Mayıs sonrası merkez sağda yer alan AP ile 12 Eylül sonrası merkez sağda yer alan ANAP karşılaştırıldığında, iki parti arasında farklılıkların daha çok olduğu görülmektedir. ANAP, AP'den farklı olarak, 4 eğilimi (AP, MSP, MHP, CHP) savunmuştur. ANAP'ın serbest piyasa ekonomisini; DYP'nin karma ekonomiyi savunduğu; AP'nin ithalata dayanan, ANAP'ın ise ihracata yönelik bir ekonomi politikasını benimsediği görülmektedir. Bunun yanında AP, daha çok kırsal kesimden, ANAP ise şehirlerden daha çok destek almıştır.

27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası Türk siyasetinin şekillenmesinde askerin önemli bir rolü olduğu görülmektedir. 27 Mayıs sonrası, Talat Aydemir'in darbe girişimleri, 27 Mayıs sonrası hep gündemde olan "Eski Demokratların Siyasi Haklarının İadesi Kanunu'na" askerin karşı çıkışı, siyasette askerin etkisinin uzun süre devam ettiğini göstermektedir. 27 Mayıs sonrası DP tabanı AP'de toplandı. AP'liler, bu geçiş dönemini kazasız atlama için asker kökenli bir kişiyi, Ragıp Gümüşpala'yı genel başkanlığa getirmişlerdi. Aynı şekilde, 12 Eylül sonrası DP-AP çizgisinin devamı olarak kurulan BTP'nin genel başkanı Ali Fethi Esener de askeri. 27 Mayıs sonrası askeri kesim YTP'yi, 12 Eylül sonrası ise MDP'yi desteklemiştir. 27 Mayıs sonrası siyasi partiler kapatılmazken; 12 Eylül sonrası bütün siyasi partiler kapatılmış ve siyasetçilere yasaklar konulmuştur. 27 Mayıs ile kıyaslandığında, 12 Eylül sonrasında askeri kesimin, siyasetin şekillenmesinde daha etkin olduğunu söyleyebiliriz. Askeri kesimin, 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası desteklediği YTP ve MDP'nin başarısızlığı, çok kısa bir zaman içinde siyasetten silinmeleri, Türk halkının siyasette askere destek vermediğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayın.
- Ahmad, F. (2002). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.**
- Akkaş, S. (1989). *Adalet Partisi ve İdeolojisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyol, T. (1987). "ANAP ve DYP", *Tercüman*, 24 Temmuz 1987, s. 10.
- Altuğ, K. (1976). *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*. İstanbul: o.b.a. Kitapları dizisi: 10.
- Arcayürek, C. (1985). *Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar 1960-1965*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (1999). *Demokrasi Dönemecinde Üç Adam*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arzık, N. (1986). *Zincirbozan Bir Yaz Boyunca*. Eskişehir: Mızrak Yayınevi.
- Aykan, C. (2007). *Demokratik Süreç ve Anılar (1946-2000)*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Bektaş, A. (1993). *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi CHP ve AP (1961-1980)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bilgiç, S. (2002). *Hatıralar*. Boğaziçi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Bozdağ, İ. (1975). *DP ve Ötekiler*. İstanbul: Kervan Yayını.
- Bugünkü Türkiye (1980-1995) Türkiye Tarihi 5*. (2000) Sina Akşin vd., İstanbul: Cem Yayınevi.
- Cemal, H. (1986). *12 Eylül Günlüğü Demokrasi Korkusu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Cemal, H. (1990). *Özal Hikâyesi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Cemal, H. (1994). "Çiller'den izlenimler". *Sabah*, 22 Eylül 1994, s. 31.

- Çolak, M. (1997). *Yeni Türkiye Partisi 1961-1973. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Coşkun, S. (1995). *Türkiye’de Politika (1920-1995)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Çavdar, T. (2000). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Damyas, N. (1997). Türkiye’de 1980 Sonrasındaki Parlamenter Elitin Toplumsal Kökenleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Demirel, S. (2006). *Devran 50 Yıl*. (Editör: Hulusi Turgut). İstanbul: ABC Medya Ajansı.
- Demirel, T. (2004). *Adalet Partisi İdeoloji ve Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, T. (2005). “Adalet Partisi”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Liberalizm*. Cilt: 7, İstanbul: İletişim Yayınları. ss. 573-574.
- Doğan, Y. (1985). *Dar Sokakta Siyaset (1980-1983)*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Donat, Y. (1987). *Buyruklu Demokrasi (1980-1983)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Donat, Y. (1993). *Demirel’in Yokluk Yılları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ergil, D. (1986). “DYP’nin Seçim Şansı ANAP’ın Başarısına Bağlı”. *Yankı*. 23-29 Haziran 1986, Sayı: 795, s. 15.
- Erol, H. (1997). Türk Siyasal Partilerinde Örgütlenme ve Liderler Oligarşisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Fincancıoğlu, Y. (2000). *Süleyman Demirel: Demokraside Duraklama Yılları*. İstanbul: Buke Yayıncılık.
- Gemalmaz, M. S. (1996). “12 Eylül Rejimi”, *CDTA*. Cilt: 14, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 981-995.
- Güler, F. D. (1996). Türkiye’nin Yakın Siyasetinde Bir Örnek Olay “Adalet Partisi”. Ankara Üniversitesi S.B.E., (*Yayınlanmış Doktora Tezi*), Ankara.
- Kenan Evren’in Anıları 3-4*. (1991) İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Kongar, E. (2002). *21. Yüzyılda Türkiye 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuru, H. (1996). Türk Siyasal Yaşamında Adalet Partisi. D.E.Ü. A.İ.İ.T.E., (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), İzmir.
- Mert, N. (2001-2002). “Türkiye’de Sağ Siyaset: Nereden Nereye”. *Birikim*. Aralık 2001-Ocak 2002, Sayı: 152-153, s. 138.
- Mert, N. (2002). “Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset: Merkez Sağ Politikaların Oluşumu”. *Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*. (Ed. Stefanos Yerasimos ve diğerleri). İstanbul: İletişim Yayınları. s. 51.
- Mert, N. (2007). *Merkez Sağın Kısa Tarihi*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- “Mesut Yılmaz Anlatıyor Son On Yılın Perde Arkası”, (1994) Yazan: Yılmaz Çetiner, *Milliyet*, (Yazı Dizisi: 5-22 Kasım 1994), 7 Kasım 1994, s. 20.
- Öymen, Ö. (1986). *Bir İhtilal Daha Var 1908-1980*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Özkazanç, A. (1996). “Türkiye’de Yeni Sağ”. *CDTA*. Cilt: 15. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 1221.
- Özder, F. (2006). 1980 Sonrasında Türkiye’de Muhafazakar Kimliğin Gelişimi ve Siyasal Partiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir: Ü.S.B.E.
- Özmen, A. (2005). *Merkez Sağda Yeni Oluşum*. İstanbul: Osmanlı Matbaası.
- Safi, İ. (2007). *Türkiye’de Muhafazakar Siyaset ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1993). *AP-Ordu İlişkileri: Bir İkilemin Anatomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996). "Doğru Yol Partisi". *CDTA*. Cilt: 15, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 1258-1259.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996). "1983-1994: Siyasal Parti Topoğrafyası". *CDTA*. Cilt: 15, İstanbul: İletişim Yayınları. ss. 1249-1251.
- Sencer, M. (1971). *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*. İstanbul: Geçiş Yayınları.
- Serdaroğlu, R. (2001). *Türkiye'de Sistem Sorunu*. Ankara: Kanomat Matbaacılık.
- Soysal, İ. (1983). "12 Eylül Sonrasının Başlıca Partileri". *CDTA*. Cilt: 8, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 2132.
- Sümer, D. (1988). "Demokrasinin 3 Generali". *Tercüman*. (Yazı Dizisi: 20-28 Mayıs 1988), 26 Mayıs 1988, s. 6.
- Süter, Ş. (2004). *Merkez Sağda Tapu Kavgası*. İstanbul: Maviyağaç Yayıncılık.
- Şahoglu, F. (1965). *AP'nin İç Yüzü*. İstanbul: Ersak Kollektif Şirketi Matbaası.
- Tekeli, Ş. (1983). "Cumhuriyet Döneminde Seçimler". *CDTA*. Cilt: 7, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 1814.
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasal Partiler*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tombuş, İ. (1997). *Politikada 41 Yıl*. Ankara: İzgi Yayınları.
- Turgut, H. (1986). *12 Eylül Partileri*. İstanbul: ABC Ajansı Yayınları.
- Turgut Özal ile yapılan röportaj, (1986) *Nokta*. 31 Ağustos 1986, Yıl: 4, Sayı: 34, s. 22.
- Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980. (2005) (Yayın yönetmeni: Sina Akşin). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Türkiye'nin 77 Yılı (1923-2000)*. (2000). İstanbul: Tempo Yayınları.
- Uncular, B. (1991). *İşte Böyle Bir Meclis 1983-1991*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yalansız, N. (2006). *Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri (1961-2002)*. İstanbul: Büke Yayınları.
- Yaşar, M. (1990). *Paşalar Politikası*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Yayla, A. (2005). "Özal, Özal Reformları ve Liberalizm". *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Liberalizm*, Cilt: 7, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 587.
- Yorgancıoğlu, M. (2000). *Politikanın İbret Dolu Seyir Defteri*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*. İstanbul. Ülke Kitapları.
- Yücel, M. S. (2006). *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2003). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4 (Erişim tarihi 04.08.2009)
http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=4&il_id=656 (Erişim tarihi 04.08.2009)

Röportajlar

- Ekrem Ceyhan ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007.
- Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007.
- Hüsamettin Cindoruk ile yapılan görüşme, 28 Mart 2007.
- İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.
- Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008.
- Mehmet Gölhan ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007.
- Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007.

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU

26.01.1977'de İzmir'de doğdu. Lisans eğitimini, Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümünde yaptı. 2005 yılında, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim dalında yüksek lisansını, 2009'da DEÜ SBE Tarih Anabilim dalında doktorasını tamamladı.

Yayın Bilgileri:

Yüksek Lisans Tezi: Türk Siyasal Yaşamında Demokratik Parti

Doktora Tezi: Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi

Hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

1. Türkiye'de Merkez Sağ Partiler-TOBB İlişkisi, **Bilgi ve Bellek**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 8, Yaz 2007, İstanbul, ss. 147-157.

2. 12 Eylül ve Merkez Sağ, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2007/2, Sayı: 6, Isparta, ss. 183-201.

3. Demirel'in Velihtı Neden Tansu Çiller Oldu?, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 179, Kasım 2008, İstanbul, ss. 66-73.

4. Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009, Elazığ, ss. 265-278.

5. TOBB Siyaset İlişkisi Açısından Erbakan'ın TOBB Başkanlığı Sürecinin Değerlendirilmesi, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 4, Temmuz 2009, Denizli, ss. 44-55.

Merkez
Sağda
27 Mayıs

178